

Максимець О.В., Вічевич А.М.

УДК 339.137.2:630*742

**ЗМІНИ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ДЕРЕВИННОЮ ПРОДУКЦІЄЮ УКРАЇНИ
ПОРІВНЯНО ЗІ СВІТОВИМИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТЕНДЕНЦІЯМИ**

Актуальність дослідження. Економічна криза, що в Україні розпочалась з другої половини 2008 року, суттєво вплинула на діяльність багатьох галузей, в тому числі на лісову та деревообробну. Скоротились не лише обсяги виробництва, а й обсяги зовнішньої торгівлі (і в першу чергу експорту), що вплинуло на зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі.

Зовнішня торгівля деревиною та продукцією з є суттєвим джерелом валютних надходжень в країну та результатом налагодження нових зв'язків з іноземними контрагентами. Враховуючи це, важливо, з нашої точки зору, порівняти тенденції, які відбуваються на ринках, оскільки утримання частки ринку можливе за умов зміцнення конкурентних позицій на основі врахування тенденцій світового та європейського ринків деревинної продукції.

Методи дослідження. Для оцінки змін використовувались підходи економічного аналізу, сегментарного аналізу зовнішньоекономічної діяльності та статистичні методи [2]. Основою аналізу виступають такі показники, як: обсяги та динаміка експорту й імпорту, сальдо зовнішньої торгівлі досліджуваної продукції, індекс стану балансу, індекс умов торгівлі, географічна і товарна структури.

Метою статті є виявлення переваг та ризиків у зовнішній торгівлі Україною деревиною продукцією у період економічної кризи та посткризовий період з урахуванням тенденцій світового та європейського ринків.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі **завдання**:

- проаналізувати загальні тенденції у зовнішній торгівлі деревиною продукцією українських підприємств;
- визначено найбільш привабливі з точки зору експорту та імпорту види продукції галузі;
- виявлено основні фактори, які визначають наявність чи відсутність переваг галузі;
- запропоновано напрями розвитку зовнішньої торгівлі з врахуванням сучасних умов функціонування.

Результати дослідження. Питаннями оцінювання та аналізу зовнішньої торгівлі на рівні окремих галузей та країни в цілому займалось багато вчених-економістів, зокрема: О. Кириченко, В. Козик, А. Кредісов, А. Киреев, А. Мазаракі, Ю. Макогон, Т.Мельник, В. Михайлов, В. Новицький, Л. Панкова, І. Пузанов та інші. Аналіз опублікованих праць показав наявність достатнього кола опрацьованих теоретичних питань і практичних проблем. Однак, зважаючи на сучасні особливості та складності зовнішньої торгівлі, важливо проводити моніторинг та виявляти причини виникнення несприятливих тенденцій із метою формування рекомендацій для підприємств, пошуку шляхів підвищення ефективності зовнішньої торгівлі та зміцнення зовнішньоекономічної безпеки держави.

Стосовно лісової і деревообробної галузей та їх продукції досліджень є все ще недостатньо, особливо з урахуванням змін, що відбулись під час світової фінансової кризи, та враховуючи позитивні зрушення, які відбуваються зараз.

В цілому за останні чотири роки (2007-2010 рр.) обсяги експорту продукції з деревини (44 група УКТ ЗЕД) зменшувались продовж 2008 та 2009 років – тобто протягом тих років, коли найбільше було відчутно вплив економічної та фінансової кризи на світових ринках та в Україні. Падіння у 2008 році було несуттєвим і становило лише близько 3%, однак у 2009 році обсяги експорту знизились аж на 17%. У 2010 році спостерігалось зростання обсягів реалізації на зовнішніх ринках майже на чверть в порівнянні з 2009 роком. При цьому було експортовано продукції на суму понад 828 млн. дол. США.

Імпорт у 2008 році в Україну збільшився (незважаючи на зростання обмінного курсу) майже на 46%. Однак у 2009 р. спостерігалось суттєве його скорочення (на 48,4% в порівнянні з 2008 р.), що спричинене падінням обсягів в Україні, в першу чергу, виробництва меблевої продукції. У 2010 р. спостерігалось зростання обсягів імпорту в Україну деревини та продукції з деревини – на 21,4% в порівнянні з 2009 р., однак обсяги імпорту все ще були нижчими за рівень 2007 р. на суму понад 33 млн. дол. США і становили 341,5 млн. дол. США.

Продукція з деревини є однією з небагатьох, яка мала додатне сальдо зовнішньої торгівлі протягом періоду фінансової кризи, а отже джерелом надходження валютної виручки в країну. Слід відмітити, що в більшості додатне сальдо забезпечувалось продукцією з низьким ступенем обробки, тоді як такі види продукції з деревини, як деревостружкові, деревоволокнисті плити та столярні вироби мали від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі.

Індекс стану балансу становив 2,2 у 2007 році, майже 1,5 у 2008 році та понад 2,4 у 2010 році. В цілому, це є позитивним, однак необхідно зважати також на динаміку індексу умов торгівлі (табл. 1), а також товарну структуру.

З однієї сторони такі тенденції є позитивними – адже українська продукція є конкурентоспроможною за ціною на зовнішніх ринках, однак з іншої сторони закупівля продукції закордоном за вищими цінами в подальшому позначається на рівні цін на кінцеву продукцію, яка реалізується на українському ринку.

Зміни у товарній структурі експорту деревини та деревинної продукції зумовлювались змінами на ринках Європейських країн та загальносвітових тенденції. Так, наприклад, постійно зростали обсяги продажу закордон паливної деревини (4401 УКТ ЗЕД) та деревного вугілля (4402 УКТ ЗЕД), що було викликане збільшенням попиту на відновлювані джерела енергії в першу чергу на ринках європейських країн та впровадженням різних ініціатив ЄС для стимулювання використання деревини як

ЗМІНИ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ДЕРЕВИННОЮ ПРОДУКЦІЄЮ УКРАЇНИ ПОРІВНЯНО ЗІ СВІТОВИМИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТЕНДЕНЦІЯМИ

відновлювального джерела енергії. Збільшення обсягів експорту даних видів продукції призвели до зростання їх частки у загальному обсязі експорту деревини та продукції з деревини. Так, питома вага паливної деревини збільшилась із 3,8% у 2007 році до 8% у 2010 році, а частка деревного вугілля зросла із 2,4% у 2007 році до 3,7% 2010 році (рис. 1).

Таблиця 1. Індекс умов торгівлі окремими видами продукції з деревини за 2007-2010 рр.

Вид продукції	2007	2008	2009	2010
Деревина паливна	0,357	0,062	0,111	0,106
Вугілля деревне	0,093	0,323	0,227	0,180
Лісоматеріали необроблені	0,663	0,576	0,557	0,560
Лісоматеріали оброблені	0,421	0,289	0,273	0,213
Листи для облицювання	0,860	0,532	0,244	0,217
Пилопродукція з деревини	1,170	7,169	1,679	1,203
Плити деревостружкові	0,956	1,028	0,852	0,735
Плити деревоволокнисті	1,310	0,600	0,406	0,416
Фанера клеєна	2,495	1,009	0,818	0,696
Ящики, коробки, пакувальні корзини	-	0,478	0,362	0,299
Вироби столярні та теслярські будівельні	-	2,830	2,829	2,445

Джерело: Сформовано та розраховано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1]

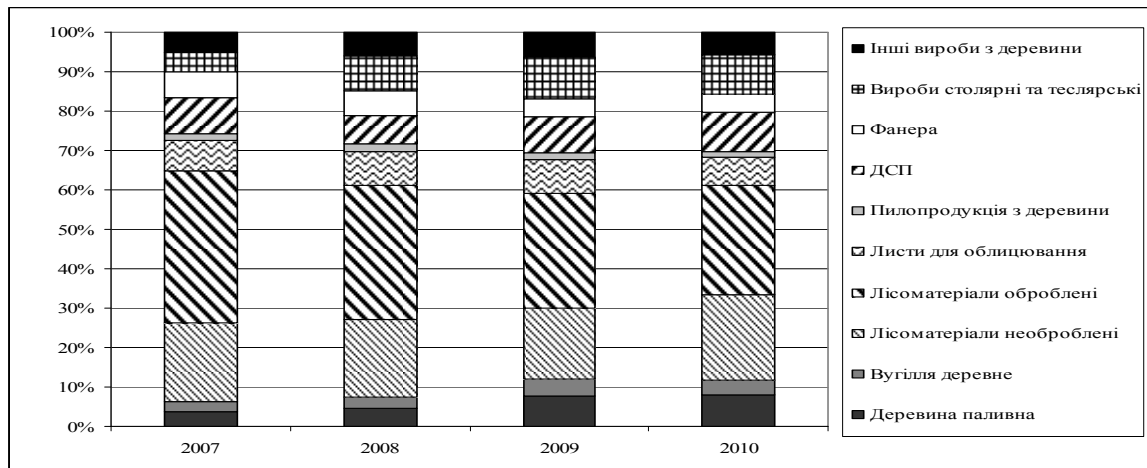

Рис. 1. Товарна структура експорту продукції з деревини з України за 2007-2010 рр.

Джерело: Побудовано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1]

При цьому, на лісоматеріали оброблені і необроблені протягом досліджуваного періоду припадала половина обсягів експорту, а шість видів продукції (деревина паливна, лісоматеріали необроблені та оброблені, листи для облицювання, ДСП та столярні вироби) забезпечували 85% експорту 44 групи.

Товарна структура імпорту кардинально відрізняється від товарної структури експорту продукції з деревини і зміни у ній визначались розвитком галузей-споживачів деревини і деревинної продукції. В Україну переважно імпортувалася продукція з високим ступенем обробки – у 2010 р. понад 36% займали вироби столярні, понад 22% – плити деревостружкові та понад 15% – ДВП (рис. 2).

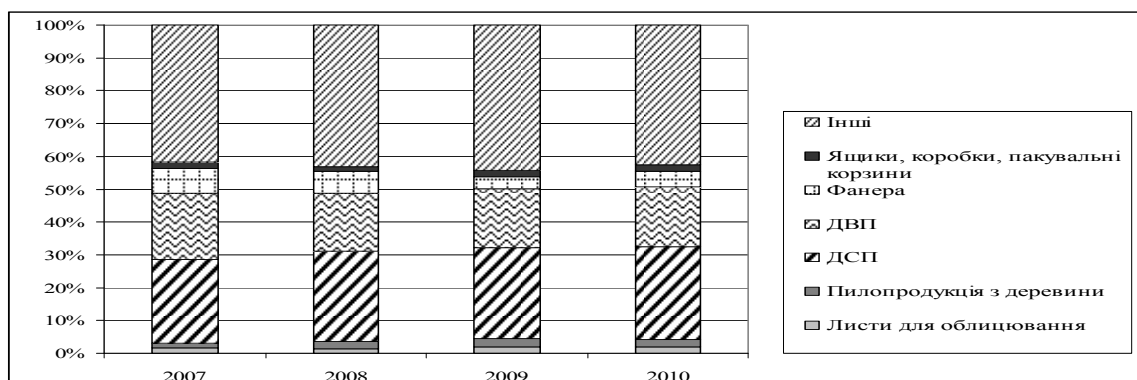

Рис. 2. Товарна структура імпорту продукції з деревини з України за 2007-2010 рр.

Джерело: Побудовано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1]

Чотири види продукції (перераховані три і фанера) становили у 2007 році 83% імпорту в Україну продукції з деревини та майже 80% імпорту у 2010 році.

Співвідношення динаміки зовнішньої торгівлі окремими видами продукції галузі (Україна в порівнянні зі світом) свідчить, що нарощення обсягів зовнішньої торгівлі українськими підприємствами відбувається швидше за майже всіма видами продукції, ніж в середньому в світі (табл. 2). Слід відмітити, що повільнішими темпами відбувалось нарощування Україною фізичних обсягів реалізації лісоматеріалів необроблених листяних у 2010 році порівнянно зі світовими показниками, однак це можна пояснити суттєвим зростанням експортних цін на даний вид продукції.

Таблиця 2. Показники, що характеризують співвідношення динаміки зовнішньої торгівлі продукцією галузі України та світу за 2007-2010 рр.

Показник	Експорт			Імпорт		
	08/07	09/08	10/09	08/07	09/08	10/09
Порівняльні показники динаміки експорту / імпорту, в натуральному вираженні						
Лісоматеріали необроблені хвойні	1,002	1,318	1,334	0,601	0,198	1,699
Лісоматеріали необроблені листяні	4,218	1,047	0,771	1,086	0,156	1,202
Лісоматеріали оброблені хвойні	0,783	1,184	1,282	2,547	0,375	0,742
Лісоматеріали оброблені листяні	4,863	0,847	0,979	3,586	0,897	1,241
Плити деревостружкові	0,833	1,714	1,320	1,153	1,160	0,977
Фанера	0,866	1,151	1,257	0,484	0,423	1,254
Порівняльні показники динаміки експортних / імпортних цін з врахуванням аналогічного показника у світових (загальноєвропейських) масштабах						
Лісоматеріали необроблені хвойні	1,210	0,870	0,979	1,236	0,763	1,060
Лісоматеріали необроблені листяні	0,180	0,874	1,468	1,231	1,063	1,019
Лісоматеріали оброблені хвойні	1,078	0,897	0,873	1,394	1,074	0,693
Лісоматеріали оброблені листяні	0,222	0,963	0,984	0,282	0,632	1,781
Плити деревостружкові	1,286	0,840	0,949	1,438	0,597	1,128
Фанера	1,065	0,770	0,911	2,621	0,936	1,091

Джерело: Розраховано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1] та даних FAO ForestStat (бази даних Food and Agriculture Organization з деревинної продукції) [4]

Щодо співвідношення динаміки фізичних обсягів експорту і динаміки експортних цін ми можемо спостерігати взаємозалежність. Так, чим більшим є співвідношення динаміки кількості експортованої продукції, тим меншим є співвідношення динаміки цін. Тобто, якщо ціни на українську продукцію зростають швидше, ніж середньосвітові, то обсяги експорту зростають повільнішими темпами. Щодо імпорту такої залежності не виявлено.

Подібні тенденції спостерігались і в порівнянні з загальноєвропейськими показниками (табл. 3).

Таблиця 3. Показники, що характеризують співвідношення динаміки зовнішньої торгівлі продукцією галузі України та Європи за 2007-2010 рр.

Показник	Експорт			Імпорт		
	08/07	09/08	10/09	08/07	09/08	10/09
Порівняльні показники динаміки експорту / імпорту, в натуральному вираженні						
Лісоматеріали необроблені хвойні	1,053	1,430	1,323	0,582	0,213	1,590
Лісоматеріали необроблені листяні	4,479	1,275	0,813	1,045	0,159	1,122
Лісоматеріали оброблені хвойні	0,729	1,126	1,334	2,532	0,382	0,749
Лісоматеріали оброблені листяні	4,743	0,883	0,891	3,742	0,912	1,367
Плити деревостружкові	0,694	1,692	1,376	1,027	1,187	1,048
Фанера	0,854	1,075	1,142	0,489	0,431	1,282
Порівняльні показники динаміки експортних / імпортних цін з врахуванням аналогічного показника у світових (загальноєвропейських) масштабах						
Лісоматеріали необроблені хвойні	1,220	0,889	1,013	1,330	0,806	0,967
Лісоматеріали необроблені листяні	0,166	0,979	1,277	1,236	1,121	0,975
Лісоматеріали оброблені хвойні	1,126	0,908	0,878	1,474	1,082	0,685
Лісоматеріали оброблені листяні	0,217	1,018	1,017	0,286	0,701	1,611
Плити деревостружкові	1,106	0,857	0,949	1,543	0,614	1,073
Фанера	1,068	0,874	0,930	2,598	1,027	1,086

Джерело: Розраховано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1] та даних FAO ForestStat (бази даних Food and Agriculture Organization з деревинної продукції) [4]

Так само спостерігаємо, що якщо ціни на українську продукцію зростають швидшими темпами, ніж в середньому в Європі, то обсяги експорту зростають повільнішими темпами і навпаки. Також як і у попередньому випадку, не простежується чіткої залежності фізичних обсягів від ціни щодо імпорту.

**ЗМІНИ У ЗОВНІШНІЙ ТОРГІВЛІ ДЕРЕВИННОЮ ПРОДУКЦІЄЮ УКРАЇНИ ПОРІВНЯНО ЗІ СВІТОВИМИ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ТЕНДЕНЦІЯМИ**

В цілому, експортні ціни на українську продукцію з деревини були нижчими, ніж в середньому у світі (табл. 4), що дає можливість українським галузевим підприємствам отримати конкурентні переваги за ціною, однак рівень рентабельності продукції при цьому також є нижчими.

Таблиця 4. Співвідношення експортних та імпортних цін на продукцію з деревини України та світових за 2007-2010 рр.

Вид продукції	Співвідношення експортних цін				Співвідношення імпортних цін			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Лісоматеріали необроблені хвойні	0,782	0,946	0,823	0,805	1,461	1,805	1,377	1,460
Лісоматеріали необроблені листяні	2,288	0,411	0,359	0,527	0,829	1,020	1,085	1,105
Лісоматеріали оброблені хвойні	0,675	0,727	0,652	0,570	1,072	1,495	1,605	1,113
Лісоматеріали оброблені листяні	1,190	0,264	0,254	0,250	4,576	1,289	0,814	1,450
Плити деревостружкові	0,768	0,988	0,830	0,788	1,029	1,480	0,883	0,996
Фанера	1,085	1,155	0,890	0,811	0,439	1,150	1,077	1,175

Джерело: Розраховано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1] та даних FAO ForestStat (бази даних Food and Agriculture Organization з деревинної продукції) [4]

Україна імпортує продукцію за цінами переважно вищими, ніж середньосвітові, що є негативним для споживачів. Лише у 2009-2010 рр. ціни на ДСП, які ввозились в країну були нижчими за середньосвітовий рівень.

При порівнянні експортних та імпортних цін на українську продукцію з деревини із середньоєвропейськими спостерігаємо подібну тенденцію – українські товари є більш дешевими, ніж в середньому в Європі, однак ввозиться в Україну продукція за цінами вищими, ніж середньоєвропейські (табл. 5).

Таблиця 5. Співвідношення експортних та імпортних цін на продукцію з деревини України та Європи за 2007-2010 рр.

Вид продукції	Співвідношення експортних цін				Співвідношення імпортних цін			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
Лісоматеріали необроблені хвойні	0,796	0,971	0,863	0,875	1,775	2,361	1,903	1,840
Лісоматеріали необроблені листяні	2,793	0,464	0,455	0,581	1,024	1,266	1,419	1,384
Лісоматеріали оброблені хвойні	0,637	0,718	0,652	0,573	0,922	1,359	1,470	1,008
Лісоматеріали оброблені листяні	1,233	0,268	0,273	0,277	3,702	1,057	0,741	1,193
ДСП	0,834	0,923	0,791	0,751	0,889	1,373	0,843	0,904
Фанера	0,750	0,801	0,700	0,650	0,374	0,973	0,999	1,085

Джерело: Розраховано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [1] та даних FAO ForestStat (бази даних Food and Agriculture Organization з деревинної продукції) [4]

Особливо слід відмітити (як і в порівнянні з середньосвітовими цінами), що експортні ціни на листяні лісоматеріали оброблені з України становили лише 26-28% у 2008-2010 рр. від середньоєвропейських. Це дало можливість українським виробникам дещо відновити поставки даної продукції у 2008 та 2010 роках, однак, з нашої точки зору, визначальними для відновлення переваг є нецінові фактори, а рівень.

При порівнянні товарних структур експорту та імпорту галузевих підприємств України, світу та Європи використовувався коефіцієнт подібності структур [2]. Результати розрахунку в порівнянні зі світовими та Європейськими показниками представлені у табл. 6.

Розрахунки показують, що структура експорту продукції з деревини більше відповідає загальносвітовій та європейській структурі, однак структура імпорту деревинної продукції України суттєво відрізняється як від загальноєвропейської, так і від світової.

Таблиця 6. Коефіцієнт подібності товарних структур експорту та імпорту продукції з деревини України, світу та Європи за 2007-2010 рр.

Показник	Експорт				Імпорт			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
В порівнянні зі світовими показниками								
Коефіцієнт подібності структур по кількості	0,844	0,651	0,699	0,742	0,309	0,339	0,199	0,229
Коефіцієнт подібності структур по вартості	0,759	0,716	0,727	0,722	0,375	0,382	0,268	0,298
В порівнянні з загальноєвропейськими показниками								
Коефіцієнт подібності структур по кількості	0,881	0,647	0,695	0,748	0,360	0,401	0,230	0,243
Коефіцієнт подібності структур по вартості	0,768	0,708	0,718	0,723	0,391	0,439	0,318	0,341

Джерело: Розраховано авторами на основі статистичних даних Держкомстату України [3] та даних FAO ForestStat (бази даних Food and Agriculture Organization з деревинної продукції) [4]

При цьому за досліджуваний період у товарній структурі українського експорту та імпорту виробів з деревини відбувались більш суттєві коливання, ніж в світі та Європі (табл. 7). Розрахунки проводились за допомогою коефіцієнта структурних зрушень К. Гатєва [2].

Таблиця 7. Коефіцієнт структурних зрушень в експорті та імпорті продукції з деревини України, світу та Європи за 2007-2010 рр.

Регіон / країна	Експорт			Імпорт		
	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2008/2007	2009/2008	2010/2009
Світ	2,04	5,54	5,51	2,19	6,75	3,71
Європа	5,32	9,68	6,49	3,99	8,87	7,18
Україна	46,32	18,39	11,79	14,21	31,01	3,37

Джерело: Розраховано автором на основі статистичних даних Держкомстату України [1] та даних FAO ForestStat (бази даних Food and Agriculture Organization з деревинної продукції) [4]

Як показують розрахунки, у 2008 році в структурі українського експорту продукції з деревини відбулись суттєві зрушення – коефіцієнт перевищив 46%, тоді як у світі та Європі він знаходився в межах 2-5%. У 2009 році в порівнянні з 2008 роком структурні зрушення в українській товарній структурі експорту деревинної продукції були вже помірними (коефіцієнт не перевищив 20%) і надалі ми спостерігаємо затухання коливань. В структурі українського імпорту продукції з деревини відмічались досить значні коливання у 2009 році в порівнянні з 2008 роком (коефіцієнт перевищив 31%), однак у 2010 р. зміни були взагалі несуттєвими (3,4%).

Висновки. Під час економічної та фінансової кризи продукція лісової та деревообробної галузей залишається однією з небагатьох, що характеризувались позитивним сальдо зовнішньої торгівлі і джерелом валютних надходжень до країни. При цьому, у 2009 та 2010 роках спостерігалось досить відчутне відновлення позицій українських галузевих підприємств на зовнішніх ринках – обсяги експорту багатьох видів продукції з деревини суттєво зростали. Проте негативним і надалі є те, що переважна частина експортної продукції – це вироби з мінімальною доданою вартістю. Тоді як в імпорті переважна частка належала виробам з високою доданою вартістю.

Негативні тенденції, що були виявлені в ході дослідження, стосуються середніх експортних цін на деревину та вироби з неї, які є значно нижчими, ніж на європейському та світовому ринках. З однієї сторони, це робить українську продукцію більш конкурентоспроможною за ціною (що сприяє нарощенню обсягів експорту у натуральному вимірі), однак з іншої сторони, українські підприємства і держава недоотримують валютних надходжень. Саме у вирішенні цих проблем повинні вживатись заходи як на рівні окремих підприємств, так і на галузевому та загальнонаціональному рівнях.

Джерела та література:

1. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за 2007-2010 рр. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Максимець О. В. Методичні засади оцінювання конкурентних переваг лісової та деревообробної галузей у міжнародній торгівлі деревинною продукцією / О. В. Максимець // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів : НЛТУ, 2011. – Вип. 21.13. – С. 245-254.
3. Мельник Т. М. Сучасні тенденції та чинники розвитку зовнішньої торгівлі України : [Електронний ресурс] / Т. М. Мельник. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/02STC.pdf
4. Food and Agriculture Organization : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/site/626/default.aspx#ancor>

Малютін О.К., Толубенко Ю.О.

УДК 330.322

ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ

Вступ. Інвестиційна діяльність є найважливішим елементом перспективного розвитку та ефективності функціонування економіки. Без суттєвого підвищення інвестиційної активності вітчизняних підприємств стануть неможливими формування постіндустріальної структури економіки та ліквідація наслідків односторонньої індустріалізації, яка характеризується низькою механізацією сільського господарства та нерозвинутими транспортними комунікаціями. Також ускладнюється досягнення світового рівня національними технологіями виробництва товарів та послуг.

Основною проблемою низької інвестиційної активності є погіршення характеристик наукового потенціалу країни, невисокий коефіцієнт оновлення основних фондів, а також відсутність загальнонаціонального визнання пріоритетності спрямування коштів в виробництво та забезпечення стійкого зростання в порівнянні з поточним споживанням.

Актуальним питанням формування ефективного інвестиційного процесу в Україні присвячені праці І. Бланка, Л. Борщ, Б. Губського, І. Крупки, А. Мертенса, С. Науменкової, А. Пересади. Водночас проблеми відтворення основного капіталу надзвичайно різноманітні і багатопланові, потребують додаткового дослідження і пошуку шляхів розв'язання цих проблем. Високе податкове навантаження, несприятливий